

BENEDEK ZOLTÁN

Az emberölés elhatárolása a halált és az életveszélyt okozó testi sértéstől

Az élet, testi épség és az egészség büntetőjogi védelme alkotmányjogi gyökerű, az alapvető emberi jogok közé tartozik, mivel minden embert feltétel nélkül megilletnek. Az emberi jogok mindenki számára azonosak, és korlátozzák az állami beavatkozást. Az emberi jogok egyrészt veleszületettek (az emberként történő megszületésből következnek), másrészt elidegeníthetetlenek (az embertől ezek a jogok nem vonhatók meg, az egyén erről nem mondhat le, és a társadalmi szerződés keretében sem ruházhatja át az államra), harmadrészt sérthetetlenek, mivel az államnak garantálnia kell e jogok védelmét.

Az emberi élet és az emberi méltóság az emberi lényeg két, egymástól elválaszthatatlan összetevője, elidegeníthetetlen lényegi sajátossága. Az emberi élet az embernek mint a legmagasabb rendű élőlénynek a létezését jelenti, amely a megtermékenyüléstől a halálig tart. Az emberi méltóság ennek a létezésnek a módját, állapotát fejezi ki. Az ember testi, értelmi és erkölcsi tulajdonságaival és teremtő képességeivel kiemelkedik a többi élőlény közül, és ezek összessége adja az emberi méltóságot, azaz saját ember voltának, fontosságának, jelentőségének, értékének a felemelő tudatát.

Az emberi élethez és méltósághoz való jog egységet alkotó, oszthatatlan és korlátozhatatlan alapjog. Más alapjogok forrása is annyiban, hogy e jogokból további alapjogok vezethetők le, mint például a dolgozatomban tárgyalt testi épséghez és élethez való jog.¹

A dolgozatomban tárgyalt ezen alapjogok sérelme esetenként nem azonos súlyú büntetést von maga után, így fontosnak tartom hangsúlyozni azokat a többletkörülményeket, amelyek akár ugyanazon eredmény bekövetkezésével zárulnak (halál), a jog mégsem fűz hozzájuk egységes szankciót és nem illethi őket egységes elnevezéssel. Ezen munkámban be kívánom mutatni azokat a körülményeket, amelyek segítséget nyújtanak abban, miként határolhatjuk el egymástól az emberölést, illetve annak kísérletét a halált okozó, valamint az életveszélyt okozó testi sértéstől.

¹ Bayer Judit – Kállai Gábor: Az emberi jogok alapjai. L'Harmattan Kiadó–Zsigmond Király Főiskola, Budapest, 2010

Korábbi büntetőjogi rendelkezések

Az előbbieken tárgyalt élethez és testi épséghez való alapvető jogok védelme már a kezdetektől megtalálható volt a magyar büntetőjogi rendelkezések között. A rendi korszakot követő büntetőjogi kodifikáció legnagyobb áttörését jelentő, a *Csemegi Károly* nevéhez fűződő törvénykönyv volt ez első olyan magyar büntető törvénykönyv, amely a több évszázados kodifikációs kudarok ellenére sikerrel integrálta e két alapjog védelmét egy átfogó törvénykönyvben.

Az 1878. évi V. törvénycikk XVIII. fejezete rendelkezett az ember élete elleni büntettekről és vétségekről, amely magában foglalta az emberölést és annak minősített, illetve privilegizált eseteit. A XX. fejezet a testi sértéssel foglalkozott, rendelkezései között szintén több minősítő körülményt is megtalálhatunk. A befejezett emberölés alapesete halállal volt büntetendő, azonban a törvény már ekkor különbséget tett emberölés, valamint halált, illetve életveszélyt okozó testi sértés között, ezek büntetési tételei alacsonyabbak voltak (fegyház), mint a befejezett emberöléséi. Az elhatárolás alapja már ekkor is az volt, hogy az elkövető tettét ölési szándékkal, vagy esetlegesen testi sérülés okozására irányuló szándékkal követte el. A törvény a mai hatályos törvénnyel ellentétesen továbbá úgy rendelkezett, hogy a kísérlet enyhébben büntetendő, mint a véghezvitt büntett vagy vétség, továbbá a halállal büntetendő büntettek esetében kísérlet miatt legalább öt évnél hosszabb tartamú határozott ideig tartó fegyházbüntetésnek kellett lennie. Ezen felül ismerte a kísérlet tekintetében az önkéntes elállást, valamint a maradék-bűncselekmény büntethetőségét.²

A Csemegi-kódex névvel illetett törvénykönyv a XX. század második felében hatályba lépő szocialista törvénykönyvnek tekinthető büntető törvénykönyv hatálybalépéséig meghatározó jelentőségű volt. A Csemegi-kódex hiányosságait büntetőnovellákkal egészítették ki, valamint 1950-ben új általános résszel bővült, amely ekkor már azonos büntetési tételt határoz meg a kísérlet tekintetében, azonban a vizsgált bűncselekmények elhatárolásának kérdésében nem nyújt támpontot. Továbbra is rendezi az önkéntes elállás büntetlenségét, valamint a maradék-bűncselekmény szankcionálását.³

A második magyar büntető törvénykönyv (1960. évi V. törvény) XIV. fejezete rendelkezett a személy elleni büntettekről. Az emberölés alapesete öt-

² 1878. évi V. törvénycikk. A Magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről.

³ 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről.

től tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, míg e bűncselekmény minősített esetei tíztől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel voltak büntetendők, azonban a törvény ismerte az e minősített esetek esetén alkalmazandó halálbüntetés lehetőségét is. A testi sértés vonatkozásában a törvény szövege csak a halált okozó testi sértést említi, az életveszélyt okozó testi sértést nem, mely esetben halál bekövetkezése esetén kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés volt az irányadó. A törvény szintén úgy rendelkezett, hogy a kísérletre is a befejezett bűntett büntetési tétele az irányadó, továbbá ismerte az önkéntes elállás büntetlenségét, valamint a maradék-bűncselekmény büntethetőségét.⁴

A törvénykönyvhöz tartozó kommentárok már rendezték az elhatárolás alapjait. Ezek között a kísérlet és a szándékosság érdemel különös figyelmet. Kizárt a kísérlete olyan bűncselekménynek, amelynek eredményére (a minősítő eredményre) a szándék fogalmilag ki sem terjedhet, mert az eredményre kiterjedő szándék a bűntettet más minősítés alá vonja. Így például a halált okozó súlyos testi sértés kísérlete fogalmilag kizárt, mert a halálos eredményre kiterjedő szándék a cselekményt az emberölés kísérletének fogalmi körébe utalja.⁵

Az elkövető szándékára objektív és szubjektív tényekből lehet következtetni. A leggyakrabban értékelt objektív tényezők például a használt eszköz ölésre való alkalmassága, az elkövetési mód, a sérülés jellege és helye, az ölési szándékra utaló kijelentés és a kijelentésnek megfelelő cselekvés, valamint az elkövetőnek a cselekmény befejezése utáni magatartása. A szubjektív tényezők között megemlíthető a különböző motívumok, mint például az el-lenséges, haragos érzület, féltékenység, indulat, félelem, szégyenérzet. A törvényes minősítéshez elengedhetetlen az objektív és szubjektív tényezők összefüggésében történő elemzés és értékelés. A konkrét tudattartalom vizsgálata helyett nem elegendő az olyan következtetés, amely pusztán az alkalmazott eszköz életveszélyes jellegén, a sérülés helyén és minőségén, valamint az általános élettapasztalaton alapul.⁶ E törvénykönyvnek is voltak módosításai, amelyek között megtalálható az 1971. évi 28. tvr., amely inkább a szankciókra fókuszált.

A második magyar büntető törvénykönyv hatálybalépése és módosítása után ismét igény jelentkezett egy új átfogó törvénykönyv megalkotására. Az 1978. évi IV. törvény 2013. július 1-jéig volt hatályban, ez alatt az időszak

⁴ 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről.

⁵ Halász Sándor: A büntető törvénykönyv kommentárja. Első kötet. KJK, Budapest, 1968, 54. o.

⁶ Uo. 106. o.

alatt számtalan módosításon esett át. A módosítások hátterében a társadalmi változások álltak (például a rendszerváltozás) és a különböző nemzetközi igények (például az Európai Unió, a halálbüntetés eltörlése). A törvénykönyv módosításai mellett számtalan kommentár és különböző irányelvek, vélemények születtek, amelyek a büntetőrendelkezések pontosabb gyakorlati alkalmazását segítették elő. A törvény rendelkezései között továbbra is megtalálható volt a kísérletre irányadó büntetési tétel egységes szabályozása, a kísérlettől való önkéntes elállás és az eredmény elhárításának büntelensége, valamint a maradék-bűncselekmény szankcionálása.

A XII. fejezet rendelkezett a személy elleni bűncselekményekről és azon belül az élet, testi épség, egészség elleni bűncselekményekről. A 166. § rendelkezései szerint az emberölés minősített esete esetén eleinte halálbüntetés kiszabására is sor kerülhetett, amelyet a 23/1990. (X. 23.) AB határozat törölt el. A 170. § (5) bekezdése pedig már külön rendelkezett a halált, illetve az életveszélyt okozó testi sértés szankcionálásáról. A törvénykönyvre vonatkozó és a dolgozatomban tárgyalt elhatárolás kérdéskörében a legmeghatározóbb a Legfelsőbb Bíróság által 1981-ben közzétett 15. számú irányelv az élet és testi épség büntetőjogi védelméről, amelynek megalkotásánál figyelembe vették a törvénykönyv hatálybalépése utáni időszak ítélkezési tapasztalatait is. Az irányelv a pontos jogi minősítés alapjául a cselekmény tárgyi és alanyi oldalán jelentkező elemek viszonyát helyezte. Az irányelvet és magát a törvényt a 2012. évi C. törvény, illetve a 3/2013-as büntető jogegységi határozat váltotta fel, amelynek részletes bemutatása a későbbiekben történik.⁷

Az orvos szakértő

A testi sérülések gyógytartamának vizsgálatára, az életveszélyes sérülések vizsgálatára, a halál bekövetkezésének okára, az okozati összefüggések vizsgálatára, továbbá az esetleges elkövetési eszközök, illetve keletkezési mechanizmusok megállapítására a nyomozó hatóság különleges szakértelemmel felvértezett igazságügyi szakértőt alkalmaz, akinek a közreműködése elengedhetetlenül szükséges a tényállás teljes körű felderítése és tisztázása érdekében. A szakértői vélemény egy bizonyítási eszköz, amelynek beszerzése céljából a bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság a szakértői névjegyzékben szereplő igazságügyi szakértőt, illetőleg szakvélemény adására feljo-

⁷ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

gosított gazdasági társaságot, szakértői intézményt, vagy külön jogszabályban meghatározott állami szervet, intézményt, szervezetet, ha ez nem lehetséges, kellő szakértelemmel felvértezett személyt vagy intézményt rendelhet ki szakértőként. A szakértő a szakértői vizsgálat (a vizsgálatot a tudomány állásának és a korszerű szakmai ismereteknek megfelelő eszközök, eljárások és módszerek felhasználásával köteles elvégezni) alapján ad szakértői véleményt. A halál okának megállapítására két szakértőt kell kirendelni, ezen felül a szakértő jogosult iratokat, eszközöket és személyt is megvizsgálni a pontos véleményadás érdekében.⁸

Alapvetően az orvos szakértő feladata a testi sértés esetében a sérülés helyének, természetének és keletkezési okának, valamint módjának véleményezése. Meg kell állapítania a gyógytartamot, továbbá azt is, hogy a sérülés maradandó fogyatékoságot, vagy súlyos egészségromlást idézett-e elő, végül véleményt kell nyilvánítania az ügy szempontjából lényeges valamennyi olyan kérdésben, amelyben orvosi szakismeretre van szükség. Az általa adott vélemény döntően befolyásolhatja az ügy megítélését, cáfolhatja vagy éppen alátámaszthatja az eljárásban szereplők elmondását, továbbá a jogi minősítésre is kiható ténymegállapításokat tehet.

A szakértést többnyire megelőzi a sérült elsődleges orvosi ellátása, amelyben a kezelőorvos elsőrendű feladata az elsősegélynyújtás és a sérülés ellátása, valamint a sérült további gyógykezelése. Számos esetben a kezelőorvos észlelése az egyedüli döntő adat, amely az orvos szakértői vizsgálat alapjául szolgál (például a lelet elkészítése).⁹

Tisztázandó fogalmak

A sebek keletkezési mechanizmusának és gyógyulásának bemutatása előtt szükségesnek tartom az alapvető fogalmakat tisztázni, amelyek mindenképpen szükségesek ahhoz, hogy a pontos jogi minősítést meg lehessen állapítani egy adott cselekmény kapcsán. A szakértői tevékenység következőkben bemutatott vizsgálati területei azért is bírnak különösen nagy jelentőséggel, mivel a megállapítottak nemcsak a jogi minősítésre hatnak ki, hanem a cselekmény alanyi elemei közül is számosra adhatnak választ.

⁸ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról, 99. §; 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól, 27. §.

⁹ Sótónyi Péter: Igazságügyi orvostan. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2005, 99. o.

Fontos kiemelni azt, hogy akkor beszélünk egészségről, ha a szervezet olyan egyensúlyi állapotban van, amelyben a struktúra és a funkció egysége segíti a szervezet zavartalan működését, az ember szellemi és fizikai képességének teljes kifejtését, a normális életet. Egészségsértésről pedig akkor beszélünk, ha külső behatás vagy biológiai tényezők következtében testi vagy lelki működési zavar betegség/kóros állapot alakul ki.

A testi sérülés esetén arról a folyamatról van szó, amelyet valamely külső behatás – erőművi, fizikai, kémiai behatás vagy ezek kombinációja – indít meg, és amelynek következtében a szervezet sejtjeiben, szöveteiben alaki eltérés (folytonosságmegszakítás vagy anyaghiány), illetve működési zavar keletkezik.¹⁰

A fokozatosság szerint továbbhaladva fontos kiemelni azt, hogy közvetett életveszély akkor következik be, ha a sérülés orvosi beavatkozás elmaradása esetén sem okoz feltétlenül halált. Közvetlen életveszély esetén a sérülés orvosi beavatkozás nélkül feltétlenül halálhoz vezet.

Végezetül orvostani értelemben akkor beszélünk halálról, ha az agyvelői és gerincvelői idegrendszer végső és teljes bénulása bekövetkezett, aminek következtében a légzés és a szíverés minden élettani működése minimálisra száll le és rövid idő alatt teljesen megszűnik.¹¹

Sérülésekről általában

Alapvetően a sérülések keletkezési módjuk szerint lehetnek metszett, szúrt, vágott sérülések, tompa erőbehatásra keletkező elváltozások, elektromos, lövési, illetve hőhatásra létrejövő sérülések.¹²

A sérüléseket attól függően csoportosíthatjuk, hogy a test felszínén (külső sérülések), vagy a test belsejében (belső sérülések) keletkeztek, de elkülöníthetjük azokat a keletkezési mechanizmus és a beható ok szerint (erőművi, fizikai, kémiai, biológiai) is. A sérülések jól körülhatárolt fajtája a seb, amely a szövetek külső behatásra bekövetkező folytonosságmegszakítása vagy anyaghiánya. A folytonosságmegszakításban a seb szélei összeilleszthetők, közöttük bőranyaghiány nincs, míg az anyaghiányban a seb szélei között kisebb-nagyobb szövetrészek hiányoznak, ezért azok nem illeszthetők össze.

Igen fontos a sérülések elhelyezkedésének, méretének pontos leírása, mértékek, milliméter, centiméter megadása, amelyet – anatómiai testtáján-

¹⁰ Uo.

¹¹ Buris László: Az igazságügyi orvostan kézikönyve. Medicina Kiadó, Budapest, 1991, 27. o.

¹² Uo. 63. o.

ként – valamilyen anatómiai fix ponthoz viszonyítva kell leírni. Nem elégséges tehát, ha a sérülések leírása csak testrészeire lokalizálódik.

Pontosan le kell írni a seb alakját, méreteit és egyes részeit, mert azokból az erőbehatásra, annak jellegére, az eszközre, az irányra, a sérülés súlyosságára, keletkezési módjára, adott esetben a sérülések, illetve a sérüléseket okozó behatások számára, az erőbehatás körülményeire lehet következtetni, amelyek sok esetben az elkövető szándékáról adhatnak pontosabb információt (testi sértés okozására vagy halálos eredmény előidézésére törekedett).

A seb mindenkor megvizsgálendő és leírandó részei:

- A seb méretei – hossza, mélysége, szélessége (a méreteket milliméternyi pontossággal kell megadni).
- A sebszél – a különböző alakú sérülés határa. Lehet sima, éles, finoman egyenetlen, cefatos, alávájt, tetőzött, felhányt. Leírandó az is, hogy milyen szövet alkotja.
- A sebzug – a sebszélek találkozási pontja, a sebszélek által határolt sebek végpontjai. Lehet egyszeres, többszörös, hegyes, lekerekített, tompa. A sebzugból kifutási barázda vagy felületen repedések indulhatnak ki.
- A sebfal – a sebszél és a seb legmélyebb pontját határoló szövet vagy szövetek. Lehet sima, éles, finoman egyenetlen, cefatos, alávájt, tetőzött, illetve szövethidakkal összekötött.
- A sebalap – a seb mélyebb részét alkotó szövet. Lehet sima, egyenetlen, cefatos. Megállapítandó, hogy mely szövet alkotja, tartalmaz-e beékelt idegen testet, szennyeződések, haj- vagy szőrszálakat. Ezen felül azon látható-e vér vagy vizenyős beszűrődés.
- A sebszegély – közvetlenül a sebszélek mentén helyezkedik el. Lehet hámfosztott és szennyezett.
- A seb környezete – az az anatómiai terület, ahol a seb elhelyezkedik. Lehet bővérű, duzzadt, szennyezett és reparatív szöveti reakcióra (gyulladásra) utaló.¹³

Az elkövetési mód, a sérülés jellege és helye, valamint az eszköz is fontos tényező. Ebben a körben értékelni kell a létrejött sérülés súlyosságát, a testtájék anatómiai jellemzőit, az erőbehatás nagyságát, irányítottságát, valamint az eszköz súlyos sérülés okozására való alkalmasságát.

Az orvos szakértő a sérülések jellegéből és helyzetéből véleményezi az életfontosságú szervek veszélyeztetettségét, a sérülések életveszélyes voltát,

¹³ Sótónyi Péter: i. m. 99. o.

az elkövetés módját (irányítottság, bántalmazás, erő kifejtés mértéke), a használt eszköz emberi élet kioltására való alkalmasságát. Az orvos szakértőnek nem szükségszerűen kell nyilatkoznia a közvetett és közvetlen életveszélyről, mert az döntően függ a sérülés jellegétől, az orvosi ellátás idejétől és a fellépő szövődményekről.

Életveszélyes az a külső behatás, amely életfontosságú szervet sért vagy életfontosságú szerv működését másodlagosan gátolja. A testi sértés folytán megindul az az okfolyamat, amely a halál bekövetkezéséhez vezethet, de fennáll az életveszély megszüntetésére, illetve a halál elhárítására alkalmas orvosi beavatkozás lehetősége.¹⁴

A sérülés véleményezése

Az orvos szakértőnek véleményeznie kell a sérülés jellegét és helyét, az életfontosságú szervek veszélyeztetettségét és a sérülésnek az élet kioltására való alkalmasságát.

A sérülést akkor tekintjük életveszélyesnek, ha a trauma életfontos szervet sért, életfontos szervek működésének másodlagos gátlását idézi elő, súlyos heveny belső vagy külső vérzést okoz, vagy olyan állapothoz vezet, amely sokktalanítást igényel. A szervsérüléssel és/vagy jelentősebb vérzéssel nem járó, de a testüreget (koponya, mellkas, has) megnyitó sérülés önmagában közvetett életveszélyt jelent. Ezen felül a gyógytartam viszonylag rövid volta (nyolc napon belülsége) nem zárja ki a sérülés élet kioltására alkalmasságát, ha az arra önmagában is alkalmas volt. A sérülések után fellépő szövődményeket a szakértőnek esetenként kell értékelnie.

A szakértőnek véleményeznie kell, hogy milyen szerepe volt az alkalmazott orvosi ellátásnak, és hogy a sérülés – szaksegítség nélkül – járhatott volna-e halállal. Továbbá állást kell foglalnia az elkövetés módjában, ezen belül a bántalmazás mértékében, irányítottságában és az erő kifejtés mértékében, illetve a használt eszköznek az emberi élet kioltására való alkalmasságában.¹⁵

A sebgyógyulás

A sebgyógyulás esetén a hivatkozott módszertani útmutató alapján beszélünk kell az anatómiai és a funkcionális gyógytartamról. E szerint anatómiai-

¹⁴ Uo.

¹⁵ Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 16. számú módszertani levele a testi sérülések és egészségkárosodások igazságügyi orvosszakértői véleményezéséről.

lag általában akkor gyógyult egy sérülés, ha a megsérült szövetek anatómiai egysége helyreáll (például a sebszélek összetapadtak, a sebváladék már nem ürül, a hámosodás befejeződött, esetenként a sérülést fedő var vagy pörk levált, csonttörések esetén a tört végeket csontos callus rögzíti).

A funkcionális gyógyulás akkor következik be, ha a sérülés következtében károsodott szervezet működése maradéktalanul helyreállt, vagy érdemleges javulás a továbbiakban nem várható (ügynevezett végállapotról lehet beszélni; például a sérüléssel járó vérömleny felszívódott, a fájdalom okozta mozgáskorlátozottság megszűnt, az idegrendszeri elváltozások, bénulások elmúltak, a sérüléshez társult szövődmények meggyógyultak). A funkcionális gyógyulás ideje rendszerint meghaladja az anatómiai gyógyulását.

A testi sértés okozásával elkövetett bűncselekmények törvényi minősítésénél a tényleges gyógytartamot kell alapul venni. E szerint a tényleges gyógytartam a büntetőeljárást befolyásoló fogalom, az orvos szakértő mérlegelése alapján megállapított, az anatómiai és funkcionális gyógyulást is figyelembe vevő, esetenként meghatározott gyógyulási idő. Az esetek többségében a tényleges időtartam azonos az anatómiai gyógyulás időtartamával, ha nem, akkor annál hosszabb, és általában a sérülés következményei elsődleges orvosi ellátása befejeződésének időpontjáig tart.¹⁶

Az előbbieken kívül beszélhetünk elsődleges és másodlagos gyógyulással gyógyuló sérülésekről. Az éles szélű, anyagiánnyal nem járó, nem fertőzött sebek, elsődleges gyógyulással gyógyulnak, míg az anyagiányos, sebszéleiben nem egyesíthető, ronsolt sebzések, fertőzött sebzések másodlagos sebgyógyulással.

A sérülés gyógyulását kedvezőtlenül befolyásolja, ha például az adott terület vérellátása rossz, a C-vitamin-, cink- és fehérjehiány, az életkor vagy akár az Ehlers–Danlos-szindróma.

A sérülésekhez társuló és azokkal okozati összefüggésben kialakult szövődmények gyógyulási idejét mindig bele kell számítani a gyógytartamba, akkor is, ha azok szükséges, célszerű kezelés ellenére jöttek létre.

Az okozati összefüggés vizsgálata az élet, testi épség és az egészség elleni bűncselekményeknél megkülönböztetett jelentőségű. A minősítés alapja, hogy mi tekinthető a gyógyulás tényleges időtartamának. Az orvos szakértőnek azt kell vizsgálnia, hogy a gyógytartam kizárólag az elkövető tevékenységéből ered-e, vagy közrehatottak más kiváltó okok is.¹⁷

¹⁶ Uo.

¹⁷ Sótónyi Péter: i. m. 99. o.

Befejezett emberölés

Az emberölés szempontjából az élet kezdetének és végének jogi meghatározása bír nagy jelentőséggel. Az élet az úgynevezett tolófájások megindulásától (vagy ha esetlegesen baleset bekövetkezése miatt válik szükségessé a magzat világrahozatala, akkor a műtét megkezdésétől) az agyhalál beálltáig tart. A bűncselekmény befejezett alakzatához elengedhetetlenül szükséges az, hogy az elkövető az ölési cselekményének következményeképp a passzív alany halálát idézze elő, amely által a törvényi tényállást kimerítette.

Nagyon fontos megemlíteni, hogy az elkövető cselekménye és a halál beállta között okozati kapcsolatnak kell lennie, amelynek abban kell megnyilvánulnia, hogy az elkövető tevékenységének kell megindítania azt az okfolyamatot, amely a passzív alany halálához vezet. Ennek azért is van jelentősége, mert a cselekmény tárgyi elemei között meg kell hogy legyen az okozati összefüggés, mivel egy bizonyos megvalósult következményért (halál bekövetkezése) az elkövetőt csak akkor terheli felelősség, ha az az ő magatartásának volt a következménye.¹⁸

Legegyszerűbben úgy ellenőrizhető az okozati kapcsolat fennállása, ha az annak egyik ismérveként jelentkező tényállásszerű ölési magatartást gondolatban kiiktatjuk, és így vizsgáljuk, hogy a konkrét emberi magatartás nélkül is bekövetkezett volna az eredmény. Ha ennek során azt lehet megállapítani, hogy az eredmény anélkül is beállt volna, az okozati összefüggés hiánya folytán nem róható az elkövető terhére a magatartás a halálos eredmény tekintetében. Ellenkező esetben az elkövető magatartása és a halálos eredmény közötti okozati kapcsolat fennáll.

Az oksági kapcsolatba beékelődhetnek más emberi magatartások is, amelyek kérdésessé tehetik az okozati összefüggés meglétét, különösen olyan esetekben, amikor az okozati összefüggés távoli vagy közvetett jellegű. Az okozati kapcsolatba beékelődhet a sértettnek vagy harmadik személynek a tevékenysége vagy mulasztása, továbbá természeti vagy biológiai folyamatok és technikai folyamatok is, amelyek pontos felderítése és az okozati láncolatban való szerepe gondos vizsgálatot igényel. Az ítélezési gyakorlat egységesnek mondható a tekintetben, hogy az elkövető magatartása és a bekövetkezett eredmény között fennáll az okozati kapcsolat akkor, ha a cselekmény tényállásszerű volt, vagyis alkalmas volt az eredmény bekövetkezésére, függetlenül attól, hogy az általa megindított okfolyamatba más személyek nem tényállásszerű magatartása vagy egyéb tevékenysége is közrehatott.

¹⁸ Tóth Mihály – Nagy Zoltán: Magyar Büntetőjog Különös rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2014, 41. o.

Az okozati összefüggést az ítélkezési gyakorlat akkor tekinti megszakítottnak, ha az elkövető jogellenes magatartása megindított ugyan egy okfolyamatot, de a sértett halála nem ennek egyenes folyományaként következett be. Például a sértett késszúrás után kórházba kerül, ahol őt kellően ellátják, majd ott fertőzést kap, amely a halálát okozza.¹⁹

Emberölés kísérlete

Kísérlet állapítható meg, ha az elkövető az ölési magatartást megkezdte, de nem fejezte be, vagy a halál egyéb okból elmaradt. Például kísérletnek minősül, ha az elkövető a mérgezett italt a sértett keze ügyébe teszi vagy olyan helyre, ahol a sértett a poharat általában tartja, továbbá az is, ha az elkövető az elektromos áramot az ajtókilincsbe vezeti.²⁰ Nincs jelentősége, hogy az eredmény bekövetkezése milyen okból maradt el, ez azonban a büntetés kiszabásánál jelentőséggel bírhat. A befejezett magatartású kísérlet esetében az elkövető a maga részéről mindent megtett, hogy a halálos eredmény bekövetkezzen, azonban a befejezetlen kísérlet esetében még további tevékenységet kell kifejtenie ahhoz. Ennek azért van különös jelentősége, mert a kísérlet esetében az attól való elállás vagy önkéntes eredményelhárítás adott esetben büntetlenséget jelenthet az elkövető számára. A befejezett magatartású kísérlet esetében kizárólag az aktív magatartással megvalósuló önkéntes eredményelhárítás (életmentés, segítségkérés), míg a befejezetlen kísérlet esetében az önkéntes elállás is megszüntető okként jelentkezhet.²¹

Az emberölés kísérletétől való konkrét elállás csak akkor állapítható meg, ha az elkövetés konkrét körülményei között az elkövető a megkezdett ölési cselekményt – külső körülményektől nem akadályozva – zavartalanul folytatná, de eredeti szándékát megváltoztatja és lemond a további elkövetéstől. Abban az esetben viszont, ha a passzív alany védekezése vagy más személy közbeavatkozása miatt hagy fel a cselekmény folytatásával, önkéntességről, és így büntethetőséget megszüntető okról szó sem lehet.²²

¹⁹ Kónya István: Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2013, 298. o.

²⁰ Karsai Krisztina: Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez. Complex Kiadó, Budapest, 2013, 309. o.

²¹ Tóth Mihály – Nagy Zoltán: i. m. 45. o.

²² Berkes György – Szabó Győző: Büntető elvi határozatok 1973-1996. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1997, 173. o.

Ha az ölési magatartás nem vezet eredményre az elkövető elhárító tevékenysége miatt, akkor a felelőssége nem állapítható meg, azonban beszélünk kell az úgynevezett maradék-bűncselekmény büntethetőségéről.

Az emberölés kísérletétől való önkéntes visszalépés esetén az elkövető úgynevezett maradék-bűncselekményért tartozik büntetőjogi felelősséggel, amely tipikusan súlyos testi sértés, illetve életveszélyt okozó testi sértés lehet, de csakis befejezett bűncselekményként.²³

Az emberölés befejezett kísérlete esetén az önkéntes eredményelhárítás megállapítására nyújt alapot, ha az elkövető nyomban a tényállásszerű ölési cselekmény megvalósítása után megteremti a lehetőséget a sértett életének a megmentésére, és ez sikerre vezetett (tárgyi oldal), valamint az elkövető szándéka megfordul, és az a sértett életének a megmentésére irányul (alanyi oldal). Ilyen esetben, ha az életveszély ténylegesen bekövetkezett, maradék-cselekményként az életveszélyt okozó testi sértés megállapításának van helye.

Továbbá, ha az elkövető a tényállásszerű ölési cselekmény elkövetése után nyomban intézkedik a sértett azonnali kórházba szállítása iránt, és annak halála az elkövető segítségnyújtásának nyomán orvosi műtéttel válik elháríthatóvá, önkéntes eredményelhárítás folytán a cselekmény emberölés büntetének kísérlete helyett életveszélyt okozó testi sértés büntetének minősül.

Az önkéntes eredményelhárítás folytán emberölés büntetének kísérlete helyett életveszélyt okozó testi sértés büntetének megállapításának van helye akkor is, ha az elkövető eredmény-elhárítási tevékenysége valóban önkéntes volt, azaz nem külső körülmény hatására, hanem belső okból fakadóan határozza el magát a cselekménye eredményének céltudatos elhárítására. Az élet elleni támadás után több órával más személy felkérése arra, hogy a sérülthez hívjon mentőt, nem tekinthető az eredmény önkéntes elhárításának akkor sem, ha a mentő kihívása és a sikeres műtét következtében a sértett életét megmentik.

Az önkéntes eredményelhárítás folytán az emberölés kísérlete helyett az életveszélyt okozó testi sértés büntette megállapításának van helye akkor is, ha a halálos eredmény elhárítása az elkövető által segítségül hívott más személy közreműködésével történik.²⁴

²³ Juhász Zsuzsanna – Karsai Krisztina – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Szomora Zsolt – Vida Mihály: A Magyar Büntetőjog Különös Része. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2009, 55. o.
²⁴ Belegi József – Berkes György – Czine Ágnes – Kónya István – Márki Zoltán: Büntetőjogi Döntvénytár 1979-2007. II. kötet. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 645. o.

A testi sértés

A testi sérülések súlyosságának, minőségének és következményének vizsgálata az előbbiekben bemutatott orvos szakértői közreműködés során válik kiemelt jelentőségűvé, hiszen a szakvélemény alapján nemcsak a sérülés súlyosságáról kaphatunk pontos tájékoztatást, hanem esetleg a keletkezettnél súlyosabb sérülés vagy halál reális lehetősége is felvetődhet.

A ma hatályos törvényünk a könnyű testi sértést (amely nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket jelent) tekinti a testi sértés alapesetének, azonban ez nem volt mindig így. A korábbi törvényeink között található olyan rendelkezés, amelyben a súlyos testi sértést (nyolc napon túl gyógyuló sérülés keletkezése esetén) tekintette a testi sértés alapesetének. Olyan szabályozást is találhatunk, amely azt mondta ki, hogy a könnyű testi sértés húsz napon belül gyógyuló sérülést jelent, azonban ezek a büntetőjogi rendelkezések mára hatálytalanná váltak.

A testi sértéshez kapcsolódó és az előbbiekben bemutatott alapfogalmak ismeretében tudhatjuk, hogy a halált, illetve az életveszélyt okozó testi sértés a testi sértés minősített esetei között szerepel, amelyekre kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés kiszabása az irányadó.

Életveszélyt okozó testi sértés

Fontos kiemelni, hogy az életveszélyt okozó testi sértés életre hívását az tette indokoltta, hogy az emberölés és a testi sértés között nem volt kellő átmenet, a két bűncselekmény között túlságosan nagy volt a büntetési tételek közötti különbség, és ennek ellentmondásának a feloldása érdekében a törvényhozó olyan bűncselekmény-tényállást alkotott, amelynek büntetési tétele enyhébb az emberölésénél, de súlyosabb a súlyos testi sértésénél. A következőkben ennek a minősítésnek az alaptételeit mutatom be.

A testi sértési cselekmények esetében az ítélkezési gyakorlat megállapítja az okozati összefüggés meglétét abban az esetben, amikor az elkövető magatartása indította el vagy mozdította elő azt az okfolyamatot, amely az eredmény (sérülés bekövetkezése) előidézéséhez vezetett. Különösen akkor, ha ezt az okfolyamatot nem szakítja meg egyéb tényező, például a sértett személyi adottságai, a sértett megfelelő kezelésének hiánya, a gyógykezelés módja és színvonala, vagy fertőzés bekövetkezése. Ha más közreható ok is felvetődik, akkor az emberölésnél tárgyalt okozati láncolat vizsgálata bír kiemelke-

dó jelentőséggel. Az életveszély független a tényleges gyógytartamtól, így akár nyolc napon belül gyógyuló könnyű sérülés is járhat életveszéllyel.²⁵

Az életveszélyt okozó testi sértés büntettének egyenes szándékkal való elkövetése nem kizárt, azonban ha az elkövető tudata a véghezviteli magatartás kifejtésekor átfogja, hogy a sértett életének a megmentése csak az idejében érkező, szakszerű orvosi beavatkozás nyomán történhet, az esetlegesen szándékkal elkövetett emberölés, illetve a halálos eredmény elmaradása esetén a büntett kísérlete megállapításának van helye.²⁶

Az életveszélyt okozó testi sértés megállapításához szükséges okozati összefüggés akkor állapítható meg, ha a testi sértés indította meg vagy mozdította elő az életveszély bekövetkezéséhez vezető folyamatot. Abban az esetben, ha a cselekmény tárgyi és alanyi ismérveinek együttes vizsgálata során nincs elegendő adat annak a megnyugtató és teljes bizonyossággal történő megállapítására, hogy az elkövető tudata a véghezviteli magatartás kifejtésének időpontjában átfogta az életveszélyes sérülés bekövetkezésének a reális lehetőségét, akkor a cselekmény nem a be nem következett eredmény szerinti életveszélyt okozó testi sértés büntette kísérletének, hanem a tényleges gyógytartamhoz igazodó testi sértés bűncselekményeként minősül.

Életveszélyt okozó testi sértés büntettének a kísérletét kell megállapítani, ha az elkövető testi sértésre irányuló szándékkal, olyan eszközzel, erő kifejtéssel és módon támad a sértettre, amely a közönséges élettapasztalat szerint általában életveszélyes sérülés bekövetkezéséhez vezet, de ez a sértett elhárító magatartása folytán elmarad.²⁷

A törvényi rendelkezés nem köti az életveszélyt okozó testi sértés megállapítását a súlyos testi sértéshez mint alapcselekményhez. A minősítés szempontjából közömbös, hogy az elkövető könnyű vagy súlyos sérüléssel okozta az életveszélyt, ugyancsak irreleváns, hogy a test bántalmazásával vagy egészségkárosítással valósította-e meg.

Az életveszélyt okozó testi sértés kísérletének megállapítására továbbá akkor van mód, ha az eszköz jellegéből, az elkövetés módjából, a véghezvitt körülményekből, a sérülés célba vett helyéből és az elkövetésnél szerepet játszó egyéb körülményekből egyértelműen megállapítható, hogy az elkövető emberi élet kioltására irányuló szándék nélkül ugyan, de testi sértésre irányuló határozott szándékkal intézett a sértett irányába támadást. Ebből követke-

²⁵ Kónya István: i. m. 346. o.

²⁶ Balogh Ágnes: Az egészség védelme a büntetőjogban. PhD-értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2006, 33. o.

²⁷ Berkes György – Szabó Győző: i. m. 205. o.

zik, hogy a már említett körülmények folytán az elkövető tudata átfogta az életveszélyes sértülés bekövetkezésének reális esélyét és abba legalábbis belenyugodva cselekedett, feltéve hogy a rajta kívül álló okok hatása folytán nem következett be az eredmény. Az a körülmény, hogy a testi sértést az élet kioltására alkalmas eszközzel követik el, még nem alapozza meg más súlyosabb bűncselekmény kísérletének megállapítását.

Az előbbiek alapján kijelenthető, hogy az életveszélyt okozó testi sértés a következő fogalmi kritériumok szempontjából vizsgálandó:

- A minősítés alapja az elkövetőnek olyan magatartása, amely önmagában szándékos testi sértésnek minősül.
- Az életveszély mint minősítő eredmény a testi sértés alapcselekménnyel okozati kapcsolatban van.
- Az elkövető bűnössége a minősítő körülmény viszonylatában legalább gondatlanság formájában áll fenn.²⁸

Halált okozó testi sértés

Az előbbiekből írtak által már kikristályosodott az a megállapítás, hogy e bűncselekmény tekintetében az elkövető szándéka még eshetőlegesen sem terjedhet ki, mert ha ez bekövetkezne, akkor emberölés valósulna meg. Ezt a bűncselekményt vegyes bűnösségi bűncselekménynek nevezzük.

Vegyes bűnösség jön létre, ha alapeseti törvényi tényállási elemeket a tettes szándéka, míg a minősítő eredményt pedig gondatlansága fogja át. Azokat a bűncselekményeket, amelyek körében a vegyes bűnösség kényszerű, praeterintentionalis, azaz szándékon túli eredményű deliktumoknak nevezjük. Szándékon túli eredményű bűncselekmény a halált okozó testi sértés, mert ha a halálra mint eredményre nem a gondatlanság, hanem a szándék terjed ki, akkor emberölés jön létre. Továbbá meg kell említeni azt, hogy ha az eredmény elmarad, de létrejöhetett volna, az eredmény előidézését akkor sem lehet az elkövetőnek felróni, ha e lehetőségre a gondatlanság kiterjed. Ebből következik, hogy ennek a bűncselekménytípusnak nincs kísérlete, kizárólag befejezett bűncselekményként valósulhat meg. Fontos megemlíteni azt is, hogy ha a minősített eset törvényi tényállásába felvett eredményt az elkövető okozta ugyan, de az eredményre sem szándéka, sem gondatlansága nem

²⁸ Fehér Lenke – Horváth Tibor – Lévay Miklós: Magyar Büntetőjog Különös Rész. KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 100. o.

terjed ki (okozatosság hiánya), akkor csak a szándékos bűncselekmény alap-
esete állapítható meg a terhére.²⁹

Az előbbieken alapján kijelenthető, hogy a halált okozó testi sértés megállapításának elengedhetetlen feltétele a terhelti magatartás és a bekövetkezett eredmény közötti összefüggés megléte. A halált okozó testi sértés szükségképpen vegyes bűnösségű cselekmény, az eredmény tekintetében az elkövetőt csak gondatlanság terhelheti. Ebben az esetben a halált okozó testi sértéshez mint törvényi egységhez képest a gondatlan emberölés látszólagos halmazatban háttérbe lép, azonban ha az elkövető szándéka a halál bekövetkezésére is kiterjed, akkor az emberölés a halált okozó testi sértés látszólagos halmazatából előtérbe lép. Amikor az elkövető szándéka testi sértés okozására irányul, de tudata átfogja az életveszély bekövetkezésének lehetőségét is, és e következményt kívánva vagy ebbe belenyugodva cselekszik, de az élet veszélyeztető szándékon túlmenően a sértett halála is bekövetkezik, akkor nem emberölés, hanem halált okozó testi sértés állapítható meg.³⁰

A halált okozó testi sértés esetében az elkövető bűnösségét külön kell vizsgálni egyrészt az alapcselekmény, azaz az elkövetési magatartás, másrészt az eredmény vonatkozásában. Az alapcselekményt illetően az elkövető bűnössége csak szándékosság formájában állhat fenn, azonban az eredmény vonatkozásában ez a viszony csakis gondatlanság lehet (vegyes bűnösségi alakzat). A minősítő eredményt illetően az elkövető szándékossága kizárt, miután ha ilyen eset áll fenn, akkor a minősítés egyértelműen szándékos emberölés lenne. Ha viszont az elkövető objektíve nem láthatta előre és nem is kellett volna előre látnia a halálos eredmény bekövetkezését, felelőssége csakis a súlyos testi sértés vonatkozásában áll fenn.³¹

A Legfelsőbb Bíróság Elnöki Tanácsa nem mondta ki bűnösnek az elkövetőt a halált okozó testi sértés büntetében, amikor a feltűnően ittas állapotban lévő és tolakodó sértettet nyitott tenyérrel és nem nagy erővel ellökte és a sértett hanyatt esve a fejét egy kőbe beütve halálos koponyatöréssel szenvedett. Az ittas tolakodó sértett elhárításának ugyanis tipikus módja a tenyérrel való távoltartás, amelyhez a közfelfogás szerint sem járul a testi sértés okozására irányuló szándék. Ugyancsak az eredmény tekintetében fennálló elvárhatóság hiányában nem volt megállapítható a halálos eredményért való felelősség, amikor az elkövető a sértett torkát közepes erővel megszorít-

²⁹ Balogh Ágnes – Tóth Mihály: Magyar büntetőjog általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2015, 117. o.

³⁰ Kiss Norbert – Hollán Miklós: A magyar büntetőjog tankönyve II. Különös Rész. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 71. o.

³¹ Fehér Lenke – Horváth Tibor – Lévay Miklós: i. m. 100. o.

totta és annak halálát bolygóideg-izgalma következtében fellépő olyan sokkos állapot idézte elő, amely a szívkoszorúér meszesedésében szenvedő sértett azonnali halálával járt.³²

Az elhatárolás alaptételei

Az iménti bűncselekmények bemutatása során már megemlítettem, hogy az emberölés, illetve annak kísérlete esetén az elkövető tudata átfogja a sértett halála bekövetkezésének lehetőségét, és ezt kívánja (egyeses szándék), vagy ebbe belenyugszik (eshetőleges szándék). Ezzel szemben az életveszélyt okozó testi sértés, valamint a halált okozó testi sértés esetében az elkövető szándéka kizárólag testi sérülés okozására irányul. Ebből következik, hogy az elkövetés időpontjában fennálló tudati állapot bír jelentőséggel, így annak megítélésénél, hogy az elkövető szándéka ölésre, vagy testi sértésre irányult-e, jelentős mértékben a külvilágban megnyilvánuló, és ennél fogva megismerhető tények/ada-tok elemzésének van jelentősége.

Az előbbiekből következik, hogy az emberölésre, illetve a testi sértésre irányuló szándék megállapításánál az elkövetéskori tudattartalomra a tárgyi (objektív) és az alanyi (szubjektív) tényezőkből lehet következtetni, amelyek bemutatása a két minősítés elhatárolása szempontjából kulcsfontosságú.

A *tárgyi elemek* (a cselekmény, cselekmény következményei, okozati összefüggés, valamint az esetleges tárgyi elemek vizsgálatára terjed ki) körében elsőként a cselekmény elkövetéséhez használt eszköz bír jelentőséggel. Az emberölésnek vannak ugyan úgynevezett tipikus eszközei, mint például a kés, fejsze, lőfegyver vagy a mérge, azonban ezek a tárgyak egymagukban még nem alapozzák meg az ölési szándékra vonható következtetést, az eszközt ugyanis minden esetben össze kell vetni az elkövetés egyéb körülményeivel. E tárgyak megfelelő irányítottsággal, erővel, illetve mennyiségben történő alkalmazásuk esetén – jellegüknél fogva – általában az emberölésre irányuló szándékra engednek következtetni. Ilyenkor is vizsgálni kell azonban, hogy nincsenek-e olyan tényezők, amelyek az emberölésre irányuló szándékot kizárják.

Az elkövetés körülményeiből és módjából többnyire megalapozott következtetés vonható az elkövető szándékára vonatkozóan, ennek keretében értékelni kell az elkövetésnél tanúsított erőfeszítést, annak mértékét, egyszeri vég-

³² Kónya István: i. m. 346. o.

hezvitelét vagy többszöri megismétlését, folyamatosságát, valamint annak elhúzó jellegét. A szúrás, ütés, vágás, dőfés esetében jelentősége van az irányítottágnak és annak is, hogy az elkövető hogyan tartotta az eszközt a használat időpontjában. Itt megemlíthető, hogy az életfontosságú szervekre való célzottság szinte kivételt nem tűrően emberölési szándékra utal, azonban a passzív alany irányában vaktában leadott lövés az adott elkövetési körülmények között (például a tettes és a passzív alany közötti nagyobb távolság a tettes és/vagy a passzív alany lövés leadáskori mozgása) testi épséget sértő szándékra utalhat.

Fontos a sérülés helye és jellege, amely következtetési alap lehet az elkövető szándékára. Az emberi testnek vannak olyan részei (például a fej, szív-, has- és mellüreg, nyaki területek), amelyek önmagukban életfontosságú szervek, vagy ilyeneket tartalmaznak. Az ezeket ért sérülések általában a sértett azonnali vagy rövid idő alatt bekövetkező, esetleg csak műtéti úton elhárítható halálához vezethetnek (közvetett-közvetlen életveszéllyel járhat). Ezt figyelembe véve, a sérülés helyéből rendszerint következtetést lehet levonni arra nézve, hogy az elkövető ölésre, vagy testi sértésre irányuló szándékkal hajtotta végre a támadást.

Számtalan esetben a cselekményt különböző kijelentések (például megöllek, leszúrlak) kísérhetik, amelyek közül az elkövető kijelentéseinek ugyan csak jelentőségük lehet az elkövetéskor fennállott szándék megállapításánál.

Az ölési, illetve testi sértési szándékra következtetési alap lehet az elkövetőnek a cselekmény elkövetése utáni magatartása és az is, hogy az események követően milyen kijelentéseket tett (például sorsára hagyja a sértettet, közömbösséget mutat, elhagyja a helyszínt, az elkövetés eszközét elrejt).

Az *alanyi tényezők* (szándékosság-gondatlanság, eredményért való felelősség, célzat és a motívum bír jelentőséggel) körében vizsgálni kell a szándék kialakulása során az elkövető személyi tulajdonságait, ezért a személyiségvizsgálat a szándék megismerése szempontjából is fontos (igazságügyi pszichológus és igazságügyi elmeorvos szakértő kirendelése válhat szükségessé). Itt fontos megemlíteni, hogy az elkövetéskori, vagyis csak az aktuális személyiség jön figyelembe.

Nemcsak a két bűncselekmény közötti elhatárolásban, hanem akár az emberölés egyéb minősített eseteire is választ adhat a cselekményt kiváltó indítók felderítése és vizsgálata, hiszen előfordulhat, hogy valaki a tényállásszerű ölési cselekményt aljas indokból követi el. Jelentőséggel bír továbbá az is, hogy amikor az akaratelhatározás és az elkövetés között alig van időköz (hirtelen kialakult szándék), előfordulhat, hogy hiányzik a halálos eredmény bekövetkezésé-

nek előrelátása, mely esetben ölési szándékról nem beszélhetünk. Az egyenes szándékkal elkövetett ölési cselekmények esetében csaknem kizárt, hogy az elkövetőt valamilyen külső vagy belső (rendszerint felismerhető) tényező ne motiválta volna. Ezzel kapcsolatban elsődlegesen az elkövető és a sértett közötti viszony feltárásának van jelentősége, amiről az elkövetéskori konkrét tudattartalomra vonható le következtetés. Ilyen például az ellenséges, haragos érzület, a féltékenység, az indulat, a félelem, a szégyenérzet, illetve az elkéseredettség. Ennél a tételnél is fontos az indítók és a konkrét elkövetési cselekmény közötti kapcsolat tisztázása, és annak kétséget kizáró módon való bizonyítása. Ezen felül az elkövetéskori tudattartalom megállapításához szorosan kapcsolódhat a cselekmény véghezvitelét megelőző pszichikus folyamat feltárása, mely folyamat a külvilágban megvalósult jelenségekből ismerhető meg.

Végezetül annak eldöntésénél, hogy az elkövető szándéka ölésre, vagy testi sértésre irányult-e, jelentőséghez jut az elkövetőnek a sértetthez fződő kapcsolata, rokoni viszonya, érzelmi kötődése és az egyéb alanyi mozzanatok is.

Az előbbieken tárgyalt, egymagukban apró bizonyítékok feltárása és elemzése összhatásukban, kölcsönös összefüggésükben való sokoldalú mérlegelése, illetve az elkövetés konkrét körülményei között továbbá vizsgálni kell egyfelől az elkövető, másfelől a sértett életkorát, egészségi és fizikai állapotát is. Ezeknek nemcsak az emberölés, illetve a testi sértés megállapítása, hanem az említett bűncselekmény minősített eseteinek a megítélése szempontjából is nagy jelentőségük lehet (védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapot, illetve a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére való elkövetés).³³

Elhatárolás a gyakorlatban

Az egyes bűncselekményekhez tartozó, illetve az egyes minősítő körülményekhez fződő bírósági állásfoglalások száma az 1978. évi IV. törvény óta jelentős számban megnövekedett. A témában tárgyalt elhatárolási kérdésekre a jogirodalomban számos gyakorlati példa található, azonban jelen munkám során a Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén történt bűncselekményeket mutatom be.

³³ 3/2013. Büntető jogegységi határozat az élet és testi épség büntetőjogi védelméről.

A befejezett emberölésre a legjobb példa a Pécsi Tudományegyetemen történt végzetes kimenetelű lövöldözés, de megemlíthető *B. Kata* tragikus halála is. A két bűncselekmény esetében nemcsak az emberölés alapesetével találkozhattunk, hanem a több ember életét veszélyeztető, illetve az aljas indokból elkövetett minősítő körülmények is megállapíthatóvá váltak. A két befejezett emberölés esetében az elkövető szándéka (egyenes) az élet kioltására, nem pedig testi sérülés okozására irányult. Fontos megemlíteni azt is, hogy rendszerint az elkövető az ilyen súlyú bűncselekmények esetében él a vallomástétel megtagadásának jogával, így az alanyi tényezők közül kevésre kaphatunk választ, azonban ebben az esetben az ölési szándék elkövetéskori megléte a nyomozás adataiból kétséget kizáró módon megállapítható volt.

Emberölés büntetének kísérlete miatt 2015 tavaszán indított a bűnügyi igazgatóság nyomozást egy középkorú férfival szemben, aki a közös udvarban lakó szomszédját egy késsel a nyakán, fején, illetve a mellén több alkalommal megszúrta. A sértett sérülése nyolc napon belül gyógyuló, azonban tekintettel az elkövetés eszközére (kés), valamint arra, hogy az elkövető cselekménye előtt, illetve közben hangoztatta, hogy a sértettet megöli, leszúrja, továbbá arra is, hogy a hátán fekvő sértettet a földhöz szorította és több alkalommal szűrő mozdulatot tett irányába, így megállapítható, hogy szándéka közvetlenül az emberi élet kioltására irányult. Az elkövető cselekménye a befejezettség stádiumába azért nem jutott, mert a sértett segítségére sietett több szomszéd, valamint a sértett sikerrel védekezett. A gyanúsított a kihallgatásakor úgy nyilatkozott, hogy *„egyáltalán nem bántam meg, ha újra furcsán viselkedik velem, akkor újra megpróbálok megölni”*. Továbbá *„Ügyvéd Úr nem kell szépiteni az egézet, meg akartam ölni, ennyi az egész”*. E körülmények figyelembevételével kijelenthető, hogy az elkövető szándéka a sértett életének kioltására irányult, annak elmaradása a sértett ellenállására, valamint két tanú együttes fellépésére vezethető vissza.

A halált okozó testi sértés büntette tekintetében a leggyakrabban előforduló eset az, amikor valakit ölési szándék nélkül oly módon bántalmaznak, hogy később sérüléseibe az orvosi ellátás ellenére belehal. Ilyen bűncselekmény tekintetében a bűnügyi igazgatóság 2008 nyarán először súlyos testi sértés büntetésében indított eljárást, majd annak minősítése életveszélyt okozó testi sértésre változott, azonban tekintettel a sértett orvosi kezelés ellenére bekövetkező halálára, halált okozó testi sértés miatt folyt tovább. A jogi minősítések változása a sértett állapotának változásával módosult, tekintettel arra, hogy az elkövető cselekménye és a halál bekövetkezése között az okozati kapcsolat, közzeható ok nélkül, mindvégig megállapítható volt. A bűncselekmény vizs-

gálatánál kulcsfontosságú szerepet játszott az orvos szakértő, aki nemcsak a sérülések jellegéről, keletkezési mechanizmusáról, valamint a halál okáról, hanem az okozati láncolatról is nyilatkozott.

Példaként bemutatok néhány kérdést, amelyet az orvos szakértőnek tettek fel.

- Mi volt a halál bekövetkezésének közvetlen oka, az mikor állhatott be?
- Milyen sérülések találhatók az elhalt személyen, azok hol, milyen módon, milyen eszköztől származhattak?
- A sérülések élő személyen, vagy a halál bekövetkezése után keletkeztek?
- Milyen testhelyzetben volt a sértett, amikor bántalmazták?
- Megállapítható-e az ok-okozati összefüggés a halál és a bántalmazás között?
- A sérülések az elhalt személy szervezetének egyéni sajátosságával, vagy külön állapotával összefüggésében idéztek-e elő halált?
- Megállapítható-e idegen ok, amely a sérülés nélkül is a halálához vezetett?
- Ha a halál és bántalmazás nincs okozati összefüggésben, akkor a keletkezett sérülések gyógytartama mennyi lett volna?

Az előbbi kérdéseken kívül a lefoglalt eszközök, vallomások és egyéb adatok tekintetében számos kérdéssel találkozhatunk az orvos szakértői kirendelések esetében, aki kompetenciája esetében az ügy szempontjából lényeges kérdésekre is választ adhat. E bűncselekmény esetében több elkövető egy alvó hajléktalan személyt a fején, továbbá testszerte több percig rugdosott, ennek következtében a sértett eszméletét veszítette, majd a kórházba szállítása után az orvosi kezelések ellenére elhalálozott. Tekintettel arra, hogy a nyomozás során nem lehetett bizonyítani az ölési szándék meglétét, így a minősítés halált okozó testi sértés büntette maradt.

Az életveszélyt okozó testi sértés büntette esetében a nyomozó hatóság 2014 őszén indított eljárást egy középkorú férfival szemben, aki előzetes szőrváltás után egy ismerőst, annak lakásában ökölrel tetteg bántalmazta. Az elkövető a sértettet ökölrel, annak mellkasán több mint húsz alkalommal megütötte, azonban annak fejére nem ütött, majd miután a bántalmazást befejezte, elhagyta a helyszínt, ezzel magára hagyva a sértettet. A sértett a bántalmazás elszenvéde után összeesett, majd az egyik szomszédja mentőt hívott hozzá, így részesült orvosi ellátásban. A sértett ellátásakor megállapítást nyert, hogy az elkövető bordatörést, szegycsonttörést, légmellel, mellúri levegő- és folyadékgyülemet, jobb oldali tüdőzúzódást, az alsó tüdőlebenyek légtelenségét, valamint májzúzódást okozó nyolc napon túli (két-három hónap), közvetlen életveszéllyel járó sérüléseket idézett elő.

Befejezésül el kívánom mondani, hogy – figyelemmel a feldolgozott szakirodalmakra és jogesetekre – kutatásom során arra a következtetésre jutottam, hogy egy felnőtt korú, épp elmeműködésű személy tudata átfogja a halál bekövetkezésének reális lehetőségét, ha cselekményét az emberi élet kioltására alkalmas eszközzel, létfontosságú szervekre irányuló támadással, illetve a sértett sérüléseire vonatkozó közömbösséggel célzatosan hajtja végre. Az alanyi tényezők körében felvetődő célzat és motívum vizsgálatára vonatkozóan igazságügyi elmeorvos szakértő igénybevétele is szükséges, aki számos esetben az agresszióra való hajlamot, valamint indulatkezelési problémákat állapít meg, amelyek nagymértékben kihatnak a jogi elhatárolás alapkérdéseire, és így válik teljessé a két bűncselekmény elhatárolásának jogi és nem utolsósorban gyakorlati kérdése.